УДК: 331.101.6

Н.П. ТАНАСІЄНКО
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ В СВІТІ ТА УКРАЇНІ

У статті розглядаються методичні підходи до розрахунку показника продуктивності праці, проаналізовано динаміку продуктивності праці в різних країнах світу, розраховану за цими методиками, визначено місце України у рейтингу країн за рівнем продуктивності праці, аналізується сучасний стан, проблеми та перспективи підвищення продуктивності праці.

Ключові слова: продуктивність праці, динаміка продуктивності праці, темпи зростання продуктивності праці.

NATALY TANASIENKO
Khmelnytskyi National University

THE COMPARATIVE ANALYSIS OF LABOUR PRODUCTIVITY DYNAMIC IN THE WORLD AND UKRAINE

Abstract - The aim of the research is to provide a comprehensive overview of growth rates of productivity, and analyse the labour productivity in the world, in emerging and developing economies.

Labour productivity therefore is a key measure of economic performance. Labour productivity estimates can serve to develop labour market policies and monitor their effects. Finally, its measures can contribute to understand how labour market performance affects living standards.

The dynamics of the level productivity of labour in the economics of different countries and in Ukraine were analysed in the article. Factors, which influence on the labour productivity were discovered and complex recommendations for realization of measures of the labour productivity increase for overcoming of considerable lags from the developed countries of the world have been given.

Keywords: labour productivity, the dynamic of the labour productivity, productivity growth rates.

Постановка проблеми. Економічний розвиток в сучасному світі базується на зростанні продуктивності праці. Саме продуктивність праці визначає рівень та якість життя суспільства, адже підвищення продуктивності праці впливає на рівень заробітної плати, пенсій та інших соціальних виплат, співвідношення цін і витрат, контроль інфляції, визначає конкурентоспроможність продукції країн на міжнародному рівні і раціональну зайнятість населення, забезпечує можливість структурної перебудови економіки на новітній техніко-технологічній основі і поліпшення екологічної ситуації в країні. Чим вище рівень продуктивності праці, тим міцніше економічний потенціал країни, тим заможніше суспільство, більше можливостей для зростання добробуту народу. Від рівня продуктивності праці залежить стабільність економіки, подолання кризових наслідків, перехід до економічного зростання.

Порівняльний аналіз рівня продуктивності праці є основою для прийняття рішень про технічне переозброєння та організаційне реформування виробництва, управління трудовими ресурсами, визначення цінової політики, оцінку рентабельності та конкурентоспроможності, регулювання зовнішньоекономічних зв'язків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В наукових працях російських вчених-економістів: С. Струміліна, В. Нємчинова, П. Маслової, П. Хромова та вітчизняних науковців: Д.П. Богині, Б.М. Данилишина, В.О. Єременко, Е.М. Лібанової, А.П. Ревенка та ін., – ґрунтовно досліджені питання методології аналізу продуктивності праці. Водночас проблеми та перспективи підвищення продуктивності праці, що базуються на міжнародних порівняннях та оцінках, є у колі наукових інтересів таких вітчизняних вчених, як Л.С. Лісогора, Я.В. Ромусіка, що свідчить про значну зацікавленість науковців у визначенні місця України за рівнем продуктивності праці.

Так, Л.С. Лісогор досліджує методичні підходи до визначення місця України у рейтингу країн за продуктивністю праці, аналізує сучасний стан, проблеми та перспективи підвищення продуктивності праці [1]. Ромусік Я.В. визначає конкурентну позицію України за показником продуктивності праці та розглядає чинники впливу на продуктивність праці країни, оцінює їх за рядом основних показників в контексті міжнародних порівнянь [3]. І все ж окремі аспекти цієї проблеми залишаються недостатньо дослідженими, зокрема це стосується специфіки міжнародних порівнянь країн за рівнем продуктивності праці.

Формулювання цілі статті. Показник продуктивності праці являється важливим індикатором розвитку економічної системи в усьому світі, тому існує декілька методик його розрахунку. У нашому дослідженні проаналізуємо динаміку продуктивності праці в різних країнах світу, розраховану за цими методиками, визначимо місце України у рейтингу країн за рівнем продуктивності праці, проаналізуємо сучасний стан та виявимо проблеми та перспективи підвищення продуктивності праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародна організація "The Conference Board" визначає рівень продуктивності праці як ВВП на одного зайнятого, зіставляючи з відповідним показником, характерним для США. Динаміку темпів зростання продуктивності праці, розраховану за цією методикою для країн світу, для економічно розвинутих країн та країн, що розвиваються, запропоновано на рис. 1.

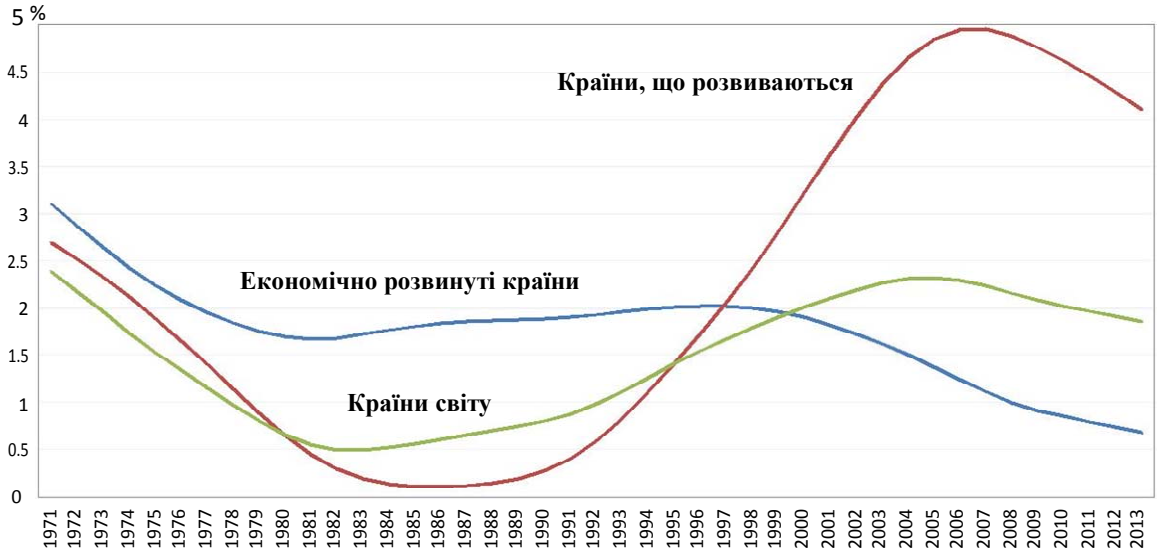

Рис. 1. Тенденції зростання продуктивності праці в світі, економічно розвинутих країнах та країнах, що розвиваються [7]

Розглянувши рис. 1, необхідно зауважити, що протягом 1971–1982 рр. відбулося скорочення рівня продуктивності праці в усіх країнах світу: як в економічно розвинутих, так і країнах, що розвиваються.

Розпочинаючи з 1990 років в країнах, що розвиваються розпочалося стрімке зростання продуктивності праці, проте світова фінансово-економічна криза 2008–2009 років негативно позначилася на рівні продуктивності праці.

Для економічно розвинутих країн, розпочинаючи з 1982–1983 рр. характерне незначне зростання рівня продуктивності праці, яке тривало до 1997–1998 років, проте з 1998 року відбувається скорочення рівня показника продуктивності.

Організація економічного співробітництва та розвитку OECD як один з варіантів обрахування рівня продуктивності праці пропонує визначати цей показник логарифмічним методом. Динаміка зростання продуктивності праці визначається за формулою:

$$d = \left(\frac{GDP_{t+k}^{h}}{GDP_{t}^{h}} \right)^{\frac{1}{k}} - 1, \qquad (1)$$

де k – кількість років, t – базовий рік, $t+k$ – поточний рік; GDP_t^h – ВВП на одну відпрацьовану годину в році t.

Динаміку темпів зростання продуктивності праці в США, Японії, країнах “Великої сімки” (G7), розраховану за цією методикою, запропоновано на рис. 2.

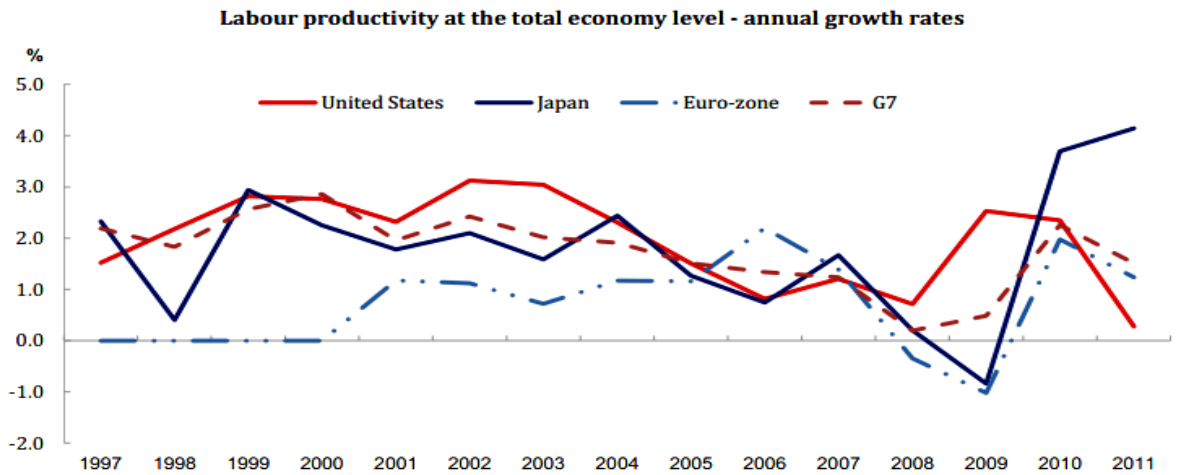

Рис. 2. Динаміка темпів росту продуктивності праці в США, Японії, Єврозоні та країнах G7 протягом 1997–2011 років [8]

Розглянувши рис. 2, можна сказати, що немає чіткої тенденції до зростання рівня продуктивності праці в досліджуваних країнах протягом 1997–2011 років. Світова фінансово-економічна криза 2008–2009 років негативно вплинула на динаміку показників продуктивності праці, під впливом якої річні темпи росту продуктивності праці провідних світових економік скоротились. Для Японії та країн Європейського Союзу

протягом 2008–2009 рр. були характерні від'ємні темпи росту продуктивності праці – економіки цих країн скорочували свою продуктивність праці з року в рік.

Згідно з "Тимчасовими методичними рекомендаціями розрахунку продуктивності праці в цілому по економіці та за видами економічної діяльності" для оцінки співвідношень продуктивності праці в Україні та зарубіжних країнах використовують показники ВВП за паритетом купівельної спроможності [6]:

$$П^{\$}_{ppp}=ВВП^{\$}_{ppp}/КЗ_{t}, \quad (2)$$

де $ВВП^{\$}_{ppp}$ – ВВП за паритетом купівельної спроможності; $КЗ_{t}$ – кількість зайнятих; *t* – період, для якого проводиться розрахунок.

Для порівняння рівня продуктивності праці в Україні з рівнем продуктивності праці в інших країнах світу розрахуємо цей показник за методикою, запропонованою "Тимчасовими методичними рекомендаціями розрахунку продуктивності праці в цілому по економіці та за видами економічної діяльності". В табл. 1 наведено динаміку продуктивності праці країн світу за період 2000–2012 рр.

Таблиця 1

Динаміка продуктивності праці країн світу за даними ЄЕК ООН за 2000–2012 рр., тис. дол./чол.

Країни	Роки												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Люксембург	100,89	98,22	99,05	98,52	100,79	103,16	104,54	106,77	103,34	98,70	97,08	95,66	93,68
Норве-гія	84,46	85,85	86,80	88,59	91,62	92,97	91,77	90,60	88,42	87,56	88,21	88,18	88,98
США	80,66	81,50	83,23	84,53	86,63	87,78	88,47	89,21	89,60	90,59	92,57	93,54	93,84
Бель-гія	75,76	75,33	76,47	77,05	78,80	79,05	80,21	81,26	80,67	78,74	79,60	80,23	79,90
Фран-ція	70,72	70,78	71,06	71,74	73,44	74,42	75,33	76,02	75,73	74,67	72,10	72,56	72,67
Італія	68,82	68,68	67,83	66,82	67,54	67,60	67,65	67,80	66,71	64,42	66,56	66,49	65,03
Авст-рія	67,03	66,88	68,05	68,63	69,43	70,11	71,62	72,97	73,28	71,07	72,95	73,51	72,97
Великобри-танія	63,39	64,42	65,27	66,47	67,71	68,48	69,78	71,17	70,61	68,16	69,59	70,69	69,99
Німеч-чина	64,13	64,65	65,01	65,49	66,02	66,59	68,41	69,08	68,81	65,57	67,38	68,70	68,53
Фінляндія	61,66	62,23	62,77	63,97	66,35	67,37	69,07	71,20	70,74	66,95	68,84	68,76	67,91
Шве-ція	60,11	59,62	61,07	62,86	65,99	67,89	69,62	70,30	69,26	66,92	69,99	71,99	72,14
Данія	61,22	61,10	61,36	62,27	64,10	65,00	65,83	65,07	63,17	61,78	64,02	64,72	65,34
Кіпр	50,07	50,96	51,07	50,07	50,27	50,53	51,62	52,58	52,97	52,45	52,99	53,09	54,00
Угор-щина	33,17	34,57	36,07	37,48	39,74	41,10	42,33	42,79	43,70	41,97	42,06	42,20	41,45
Поль-ща	31,13	32,22	33,70	35,42	36,86	37,37	38,45	39,32	39,83	40,36	41,73	43,09	45,54
Есто-нія	26,58	28,33	30,21	32,01	34,38	36,87	38,66	41,01	38,87	37,17	40,41	41,24	41,65
Литва	23,81	26,41	27,23	29,37	31,55	33,17	35,15	37,55	39,00	35,60	38,16	39,63	44,08
Латвія	21,48	22,94	23,73	24,95	26,80	29,18	31,20	33,14	31,43	29,86	30,90	35,27	36,30
Росія	19,37	20,33	20,81	22,40	23,71	24,89	26,65	28,22	29,54	27,87	28,80	29,77	30,45
Болга-рія	17,95	18,84	19,67	20,16	20,97	21,72	22,38	23,09	23,89	23,33	24,68	25,92	27,13
Руму-нія	14,27	15,25	17,83	18,78	20,71	21,91	23,47	24,86	26,69	25,30	25,42	25,96	25,82
Біло-русь	13,10	13,80	14,61	15,78	17,68	18,96	20,60	22,14	23,93	23,82	25,38	26,83	27,76
Вірме-нія	5,44	6,02	7,92	9,01	10,19	11,44	13,02	14,68	15,47	13,45	12,79	13,52	14,59
Укра-їна	8,98	9,91	10,37	11,32	12,61	12,72	13,62	14,58	14,87	13,11	13,67	14,32	14,33

Примітка: розраховано автором за даними джерела [4]

Для наочності представимо графічне зображення рівня продуктивності праці деяких зарубіжних країн та України в 2012 році на рис. 3.

Розглянувши рис. 3, варто відзначити, що країни мають досить широкий діапазон коливання рівня продуктивності праці. Найбільшого значення продуктивності праці досягли економічно розвинуті країни, такі як Люксембург, США, Норвегія, Бельгія, Австрія, Франція. Та існує ряд країн, рівень продуктивності праці яких доволі низький, що свідчить про їх слабкий рівень економічного розвитку. До країн з продуктивністю праці менше 20 тис. доларів на одного зайнятого належать Вірменія та Україна.

Світова фінансова криза негативно вплинула на економічний розвиток країн, це позначилося і на рівні продуктивності праці, який мав тенденцію до скорочення протягом 2008–2012 рр. в Люксембурзі. В Норвегії, Швеції, Польщі та інших країнах рівень продуктивності праці в 2008–2009 рр. скорочується, а протягом 2010–2012 рр. незначно зростає. Лише США мають тенденцію до зростання продуктивності праці протягом досліджуваного періоду.

Україна, на жаль, значно програє за рівнем продуктивності праці як економічно розвинутим країнам, так і країнам пострадянського простору, що спричинено технологічною відсталістю та недосконалістю структури економіки, яка доповнюється недоліками організаційно-економічного та інституційного забезпечення економічних процесів. За даними The Conference Board Total Economy Database, у 2011 р. Україна відставала за показником продуктивності праці (ВВП на одного зайнятого) від старих країн-членів ЄС у 3–6 разів, нових східноєвропейських країн-членів ЄС (крім Румунії та Болгарії) – у

2,0–3,7 разу, а також країн СНД: Азербайджану – у 1,2 разу, Казахстану – у 1,6 разу, Білорусі – у 2 разу, Росії – у 2,2 разу [7].

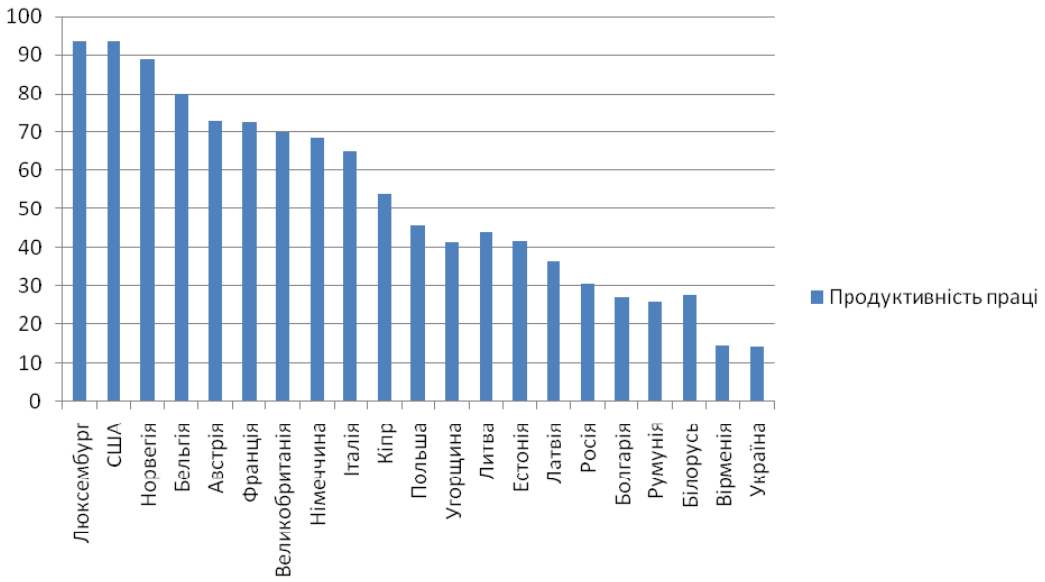

Рис. 3. Рівень продуктивності праці країн в 2012 році з урахуванням ПКС

Аналіз, проведений в публікації [5] показав, що динаміка української економіки характеризується наявністю низки системних проблем, котрі потребують невідкладного вирішення, формують ризики для подальшого економічного зростання та негативно впливають на рівень продуктивності праці. Це насамперед критичний стан основних засобів, висока ресурсо- та енергоємність виробництва, неефективна організація праці, низький технологічний рівень та низька інноваційна спроможність економіки, значний рівень тінізації економіки, відсутність реальної реструктуризації, неефективне використання людського капіталу та надто низький рівень оплати праці.

За останній рік Україні вдалося дещо покращити свої позиції за показником глобального індексу конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, посівши 73 місце серед 144 країн порівняно з 82 місцем серед 142 країн світу роком раніше. Проте за індексом технологічного розвитку позиція України не покращується (81 місце), її відносять до групи транзитивних країн, які конкурують за допомогою низько технологічних засобів виробництва та мають низький рівень продуктивності праці, але наближаються до середньотехнологічно розвинених країн. Маючи у цілому непогані потенційні передумови для інноваційного розвитку, Україна за індексом інноваційності економіки посідає у зазначеному рейтингу 71 місце, оскільки її економіка має низьку насиченість новітніми технологіями, а обсяг і якість прямих іноземних інвестицій, що виступають важливим джерелом трансферту технологій, знаходяться у вкрай незадовільному стані [2].

Висновки. Проведений нами аналіз виявив, що немає чіткої тенденції до зростання рівня продуктивності праці в досліджуваних країнах. Рівень продуктивності праці в індустріально розвинутих країнах зростає інтенсивніше, ніж в країнах, що розвиваються. Світова фінансово-економічна криза 2008–2009 років негативно вплинула на динаміку показників продуктивності праці, під впливом якої річні темпи росту продуктивності праці провідних світових економік скоротились.

Україна значно програє за рівнем продуктивності праці як економічно розвинутим країнам, так і країнам пострадянського простору. Для підвищення рівня продуктивності праці в нашій країні необхідно провести реальну реструктуризацію економіки, зменшити частку її тінізації, стимулювати впровадження у виробництво нових технологій та технічних нововведень, забезпечити відтворювальну та стимулюючу функцію заробітної плати. Підвищення рівня продуктивності праці дозволить Україні не лише здійснити перехід від екстенсивного типу зростання економіки до інтенсивного, зробити вітчизняну продукцію більш конкурентоспроможною як на внутрішньому, так і на світових ринках, але і підвищить рівень добробуту українських громадян, якість їх життя.

Література

1. Лісогор Л.С. Продуктивність праці в Україні: проблеми та перспективи підвищення / Л.С. Лісогор // Демографія та соціальна економіка. – 2010. – № 2. – С. 131–138.

2. Пріоритети інвестиційної політики у контексті модернізації економіки – К. : НІСД, 2013. – 48 с.

3. Ромусік Я.В. Динаміка продуктивності праці економіки України у контексті диспропорційності міжнародних порівнянь [Електронний ресурс] / Я.В. Ромусік // Ефективна економіка : електронне наукове фахове видання. – Режим доступу : http://www.economy.nayka.com.ua

4. Статистичний департамент європейської економічної комісії ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http:// www.unece. org/ stats

5. Танасиенко Н.П. Анализ тенденций и резервов роста производительности труда в трансформационной экономике Украины : [монография] / Н.П. Танасиенко, М. Борыс // Национальная и региональная экономика. Текущие научные проблемы Восточной Европы. – Люблин : Политехника Любельска, 2013. – С. 108–120.

6. Тимчасові методичні рекомендації розрахунку продуктивності праці в цілому в економіці та за видами економічної діяльності : [наказ Міністерства економіки України від 26.12.2008 № 916] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http:// zakon.nau.ua/doc

7. The Conference Board Total Economy Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.conference-board.org/data/economydatabase/

8. OECD, Productivity Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.oecd.org/std/productivity

References

1. Lisogor L.S. The labour productivity in the Ukraine: the problems and prospects for rising. Demography and social policy. 2010. № 2. P. 131–138.

2. Priorities for investment policy in the context of modernization economic. – K.: NISD, 2013 – 48 p.

3. Romusic J.V. The dynamics of the labour productivity of Ukrainian economy in context of international disproportion comparisons. URL : http://www.economy.nayka.com.ua

4. Statistical Departament UNECE. URL : http:// www.unece. org/ stats

5. Tanasienko N.P. The analysis trends and reserves of the labour productivity in the transform economy of the Ukraine / N.P. Tanasienko, M. Boris // National and regional economy. Current scientific problems of Eastern Europe. Monografie. Lublin: Politechnika Lubelska, 2013. – P. 108–120.

6. Temporary methodical recommendation calculation the labour productivity in the economy and by sector. URL : http://zakon.nau.ua/doc

7. The Conference Board Total Economy Database. URL : http://www.conference-board.org/data/economydatabase/

8. OECD, Productivity Database. URL : http://www.oecd.org/std/productivity

Рецензія/Peer review : 20.9.2013 р. Надрукована/Printed :2.10.2013 р.
Рецензент: д.е.н., проф., зав.кафедри економічної теорії ХНУ - Лук'янова В.В.

УДК 657.1.011.56

И.С. ТОРОПОВА
Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского, г. Симферополь

ВЛИЯНИЕ НА ЭКОНОМИЧЕСКУЮ ДИНАМИКУ ОТРАСЛЕВЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ ФОРМИРОВАНИЯ ЗАТРАТ

В статье рассматриваются вопросы влияния особенностей построения производства на процесс формирования затрат на примере рыбной промышленности. Для реализации этого изучается структура рыбопромышленной отрасли Украины, организационные особенности предприятий и их влияние на процесс формирования затрат.

Ключевые слова: отрасль, производство, добывающая промышленность, перерабатывающая промышленность, тип производства, организация производства, затраты, производственные затраты.

IRINA S. TOROPOVA
Taurian V. Vernadsky National University, Simferopol

IMPACT OF BRANCH FEATURES OF EXPENSE FORMATION ON ECONOMIC BEHAVIOUR

Abstract. The purpose of this paper is to study the influence of industry characteristics on the process of cost. An example was considered in fishery industry of Ukraine, which includes both the mining and processing facilities.

In this paper, the influence of formation expenses depending on the industry sector on economic dynamics. The study of this question were considered the importance and role-based Fishery industry which deals with the topic. In Ukraine, a part of the fishing industry include: industry , enterprises engaged in the cultivation and fishing in inland freshwater bodies of Ukraine, fishing farms in Ukraine. It was found that the organizational structure of the industry depends to a large extent the organization of accounting and reporting. The complex nature of the fishing industry - production of raw fish and its treatment causes the specificity of the arrangement of production costs in the industry. Affects the formation of the costs and nature of the process, which in each branch has its own characteristics.

Thus, the manufacturing process , the nature of products, the organizing principle of the type of production plants have a decisive influence on the formation of the cost of production , and this in turn has a direct impact on the financial performance of the companies and the dynamics of their development.

Keywords: industry, manufacturing, mining, manufacturing, production type, production, costs, production costs.

Постановка проблемы. Рыбохозяйственная деятельность в Украине связана с изучением, охраной, воспроизводством, выращиванием и использованием рыбы и других водных живых ресурсов путем их